

Un pergami interessant

Joan Domènech Moner
Historiador

Ja que aquest número de *Sesmond* es dedica en bona part a celebrar la recuperació d'un llibre municipal de comptes que va de finals del segle XVI a finals del XVIII, he decidit dedicar també l'espai que m'han brindat a parlar, amb un exemple concret, dels múltiples documents que es perden per ignorància –a vegades, també, per mala fe o especulació– provinents dels patrimonis familiars. Són casos semblants. Hi ha persona que no els dóna importància i els llença; altra que els ven i van a parar a col·leccionistes; altra que els guarda per rutina, sense entendre'ls ni saber què diuen. Uns i altres no pensen que aquests documents, en un arxiu, amplien el patrimoni comunitari i, estudiats pels entesos, sempre aporten alguna informació interessant a la història del poble.

Fa uns anys, vaig rescatar –comprant-ho– uns documents i diverses coses que estaven en poder d'un antiquari establert a Lloret. En sobresortien dos pergamins del segle XVI. Sospito que devien procedir d'un fons d'escriptures d'una antiga família de pescadors anomenada Gibernau, ara pràcticament extingida, que jo sàpiga. Mentre un document, de 1534, era un testament de Caterina Gibernau, vídua del pescador Pere Gibernau (per tant, el cognom real de Caterina era un altre, ja que en aquell temps les dones agafaven el cognom del marit), recollit pel rector Joan Llorens en funció de notari; l'altre pergami, de 1580, era una venda feta pel pagès Llorenç Bres al pescador Pere Gibernau. Però el pagès no n'era un de qualsevol: era de la masia de Can Saragossa i, per tant, en ser actualment aquesta una propietat municipal convertida en museu, és encara més important de comentar el contingut del pergami, que és pràcticament quadrat i medeix 32 x 32 cm. Quan el vaig comprar ja estava emmarcat en un quadre. Els pergamins –pells pelades, assecades, rentades, desgriexades i allisades–, com sap el lector, van ser, durant molt de temps, el suport on s'escriuien els acords. Com que, per tenir-ne, s'havien de matar ovelles o cabres, era una matèria escassa, sobretot per a la gent senzilla, i se n'aprofitaven tots els trossos, cosa que obligava a escriure de forma atapeïda i abreujada. Per això, per transcriure'ls, cal saber paleografia. Paradoxalment, però, les fórmules dels acords, en un intent de deixar-los ben lligats sense cap esclatxa, eren llargues i reiteratives, cosa que als ulls dels lectors actuals, sorprèn.

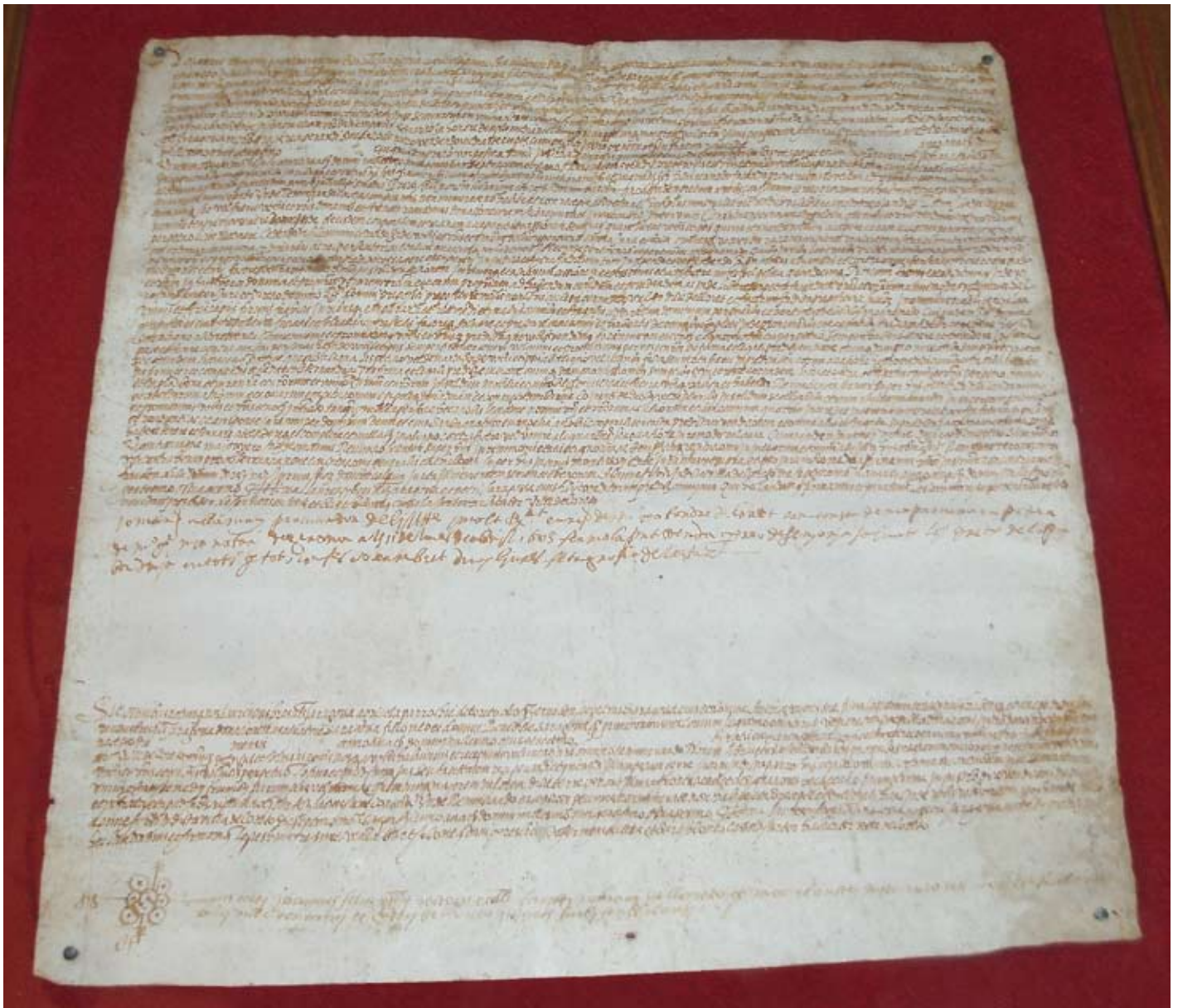
El document objecte d'estudi recull el cos de l'acord de venda d'una peça de terra –37 ratlles en llatí–, la ratificació per part del representant de la Pabordia del Mes de Novembre –3 ratlles, en català–, l'època o rebut del diner amb què es paga l'esmentada venda –9 ratlles en llatí– i la rúbrica final del notari que en dóna fe i ho ha escrit i clos –2 ratlles en llatí–. En total, doncs, 51 ratlles denses de contingut. Per la història que es desprèn d'altres documents estudiats per Mario Zucchitello, la masia de Can Saragossa –que bàsicament fou sempre del tipus clàssic de planta baixa, pis i golfes, amb coberta a dos vessants, amb paviment

de sauló piconat, i que tenia una era, un hort tancat i un quintà, al seu entorn, d'unes 20-25 vessanes (o jornals de bou), equivalents a unes 5 hectàrees de terra– fou reformada o ampliada en el segle XVI –les primeres obres s'hi van fer el 1556–. Aquests treballs i, d'altra banda, algunes aportacions de dots i també necessitats de compra de blat, van donar lloc a successius endeutaments dels propietaris, i per fer-hi front van haver de vendre algunes peces de terra. La venda a la qual correspon aquest document en seria un exemple.

Analitzant el document –que transcrivim i traduïm literalment–, veiem que és, com dèiem, una venda feta el 7 d'agost de 1580, d'una peça de terra en el lloc anomenat Corominas, d'extensió un octau i mig de sembradura de blat, on intervenen, com a part venedora, el pagès Llorenç Bres, àlies Saragossa (que era de Sant Genís de Palafolls i s'havia casat amb la pubilla Beneta de la masia de Can Saragossa) i Pere Saragossa (fill d'un segon matrimoni de Llorenç, amb una dona anomenada Antiga) amb el consentiment del fill i hereu del primer matrimoni Salvador Saragossa, que, prèviament –n'ignorem les raons–, havia fet donació dels seus drets i propietats al seu pare (26-8-1570); i com a part compradora, el pescador Pere Gibernau. La paraula Corominas ve originàriament de 'condomina', o sigui d'un territori la propietat del qual és compartida per diverses persones, és a dir, és un condomini. També té el sentit de quintà o de terra de conreu, especialment de secà. El comprador en paga nou lliures i vuit sous de moneda barcelonesa (un sou era la vigèsima part de la lliura). La situació de l'esmentat terreny caldria imaginar-la a la zona de la part alta del carrer de Sant Pere, de la banda de la carretera de Tossa, entre l'actual restaurant Mas Vell (l'antic Mas Pla) i Can Saragossa, potser per allà on ara hi ha el col·legi de la Immaculada o l'escola Esteve Carles. S'intueix per l'explicació que fa de les afrontacions. El terreny es toca per llevant amb terres d'un tal Casalins que no identifiquem; per migdia i per ponent amb terres del mateix comprador (Gibernau), que deu haver volgut ampliar la finca; i pel nord, amb terres del Mas Pla mitjançant un camí. Sembla entendre's que algun terreny d'aquests ja havia pertangut al pare del Pere Gibernau i que els Saragossa li havien comprat amb pacte de retracte, el 1757. Els testimonis de l'operació són el clergue Bartomeu Daví i el sastre Bartomeu Cassola. La venda es fa a perpetuïtat i amb tots els drets dels compradors i renunciïes per part dels venedors a totes les coses que hi podrien anar en contra. El venedor cobra al comptat i, per tant, renuncia a tota reclamació actual o futura i a cap possible augment de valor. L'operació es fa salvant el dret del senyor directe –el pagès era el senyor útil– i comproment-se a pagar els laudemis i foriscapis (drets senyorials que se satisfien quan s'alienaven o traspassaven terres) i altres drets, així com la tasca (imposició senyorial equivalent a l'onzena part deguda per tots els esplets (collites). Per avalar la venda, els venedors obliguen tots els seus béns en diners, mobles, immobles i ho fan d'acord amb les Noves Constitucions de Catalunya –encara que digui noves, es refereix segurament a les de Montsó de l'any 1363– i hi ha referències jurídiques molt específiques com la que fa referència a l'epístola del diví Adrià, típiques de l'època. Ho juren tot amb les mans damunt dels evangelis.

Com que Lloret pertanyia, des del segle XII, al Capítol de Canonges de la Catedral de Girona, que administrava les seves propietats arreu de les comarques gironines a través de

1 Vegeu *Can Saragossa de Lloret de Mar*. Diversos Autors. Volum 10 de la Col·lecció "Es frares". Edició de l'Ajuntament de Lloret de Mar. Arts Gràfiques Cantalozella: Santa Coloma de Farners, 2007

Imatge del pergami del 1580, on Llorenç Bres estableix la venda d'una peça de terra a favor de Pere Gibernau.

Procedència: Joan Domènech.

dotze pabordies a cadascuna de les quals donava el nom d'un mes de l'any, l'esmentat Capítol era, doncs, el senyor directe de Lloret i administrava els seus interessos a Lloret a través de l'anomenada pabordia del Mes de Novembre. El paborde representant d'aquesta institució residia, a vegades, a Lloret, però sovint hi tenia un procurador. En aquesta època devia residir a la casa de la plaça d'Espanya coneguda per Cal Drapaire, avui Hostal Bella Dolores. Cinc anys després de la data del document ja devia passar a viure prop de l'església, a la casa que després fou de la família Marlès, edificada justament el 1585. En el cas del pergami que estudiem, el paborde sembla que era Enric Derquí –el cognom no es llegeix gaire bé– i el seu procurador era Marc Alemany. Per això, l'esmentat Marc Alemany signa la venda –en data molt més tardana, l'11 d'abril de 1603, quan devien haver de necessitar el reconeixement per a operacions posteriors–, i mostra la seva conformitat i cobra per drets dues lliures.

Com hem dit abans, la segona part bàsica del document és l'època o rebut en què els interessats –Llorenç Bres i el seu fill

Pere (Bres) Saragossa– reconeixen haver cobrat els diners en efectiu, es remeten a les coses que més extensament explica el document de venda, renuncien a tot engany i al diner no comptat i a altres drets, i ho lloen –és a dir, accepten com a bo– a Lloret el 7 d'agost de 1580, el mateix dia i amb els mateixos testimonis del document de venda.

El notari que escriu tot el document i el tanca és el rector Joan Feliu. En alguna ratlla dels dos documents es deixa de posar el dia, el mes i l'any d'algun altre document secundari al qual fa referència, segurament pensant buscar-ho i posar-ho més tard, cosa que va quedar per fer. La rectoria de Lloret tenia concedit pel seu senyor feudal (el Capítol de Canonges) el dret d'exercir la notaria directament o indirectament (a vegades el rector ho sotsarrendava a un altre). En aquest cas, el redactor i escriptor és el mateix rector Feliu.

Vet aquí, doncs, una pinzellada més d'història lloretenca i, particularment, dels estadants de l'antic mas Saragossa, avui propietat municipal.